

бази: Нишъ, Бѣлградъ, София, Видинъ, Яшъ. Види се, отъ страхъ отъ чумата, дезертиорството отъ войската презъ тая година е било много развито. Даже самитѣ еничери се преобличали като християнски селени и съ нѣкакви си свидетелства *de tribut*, купувани отъ гърци или българи, тѣ избѣгвали отъ редоветѣ на войската и вследствие на това, разпоредено било да се тури особна стража по пѣтя презъ кждето се движели войскитѣ. *ibid*, 139,230).

Чумата се разпространявала отъ Малоазийскитѣ и северни брѣгове на Египетъ (отъ делтата на Нилъ, както забелязва *Roué, la Turquie d'Europe*, III, 555—568/ г. и то главно чрезъ Цариградъ, гдето правителството не е вземало никакви санитарни мѣрки . . .

До срѣдата на миналия вѣкъ, начиная отъ началото му, Сливенци запомнили три силно върлуващи чуми: презъ 1804 г. презъ 1812 и презъ 1837 г. Най-голѣма е била тая презъ 1812 г., запомнена съ израза „голѣмата чума“ или „голѣмото чумово“. Почти всички преселени презъ 1811 г. изъ Бесарабия въ Плевенъ татари измрѣли. Сливенци напустнали домоветѣ си и избѣгали по планинитѣ. Голѣма частъ отъ населението измрѣло, и всичко това траяло отъ мартъ 1812 г. до януари 1813 г. Въ хорографията на Сливенъ се видѣ, какъ цѣли села сж запустявали презъ тая година поради тая чума. Въ самия Цариградъ на день измирали отъ нея по 2000 души, а въ продължение на 70 дена измрѣли 159;334 души (ср. *Andereossy*, *op. cit.*, pp. 178—185 той твърди, че отъ чумата мрѣли по-вече турцитѣ; европейцитѣ се спасявали съ лимоната и ромъ). Ами Буе забелязва, че въ Турция презъ негово време нѣмало никакви санитарни власти, нито болници и аптеки. Даже самия султанъ нѣмалъ лѣкаръ (III, 535).

Въобще, всѣка война на Турция се е последвала отъ чумна. „Голѣмата чума“ напр. въ 1812 г. се дължи на руско-турската война въ 1810 г. Молтке пише, че холерата въ България презъ 1829 и 1830 г. се дължала на непогребанитѣ въ Айтосъ трупове на камили и африкански войници, отъ края на юлий 1829 г. (на западъ мнозина лѣкари сж писали по разпространението на чумата въ Европа съ проводникъ Турция. Ср. монографията на *Büttner Carl*, *Die Cholera Asiatica*, Leipzig, 1868).

Венеричнитѣ болести, преди почти непознати у Балканскитѣ народи, сж били пренесени напротивъ отъ Западъ. У източтитѣ народи сифилиса е познатъ като европейска болестъ съ представители френцитѣ. У турци и араби тя е известна подъ името *френга* (отъ френець, френско, а у перситѣ *френджие*).

Въ лѣкарско и аптечно отношение Сливенъ е билъ единъ отъ първитѣ градове на Турция, който още въ доволно стари години сж се радвали на истински лѣкари и аптекари. Въ